

## Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin *el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdîsi'l-Kudsiyye* Adlı Eseri Özelinde Kudsî Hadis Yorumu

Yunus Yazıcı | 0000-0003-4425-5198 | yunus\_yazici61@hotmail.com

Ordu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Hadis Anabilim Dalı,  
Ordu, Türkiye

ROR ID: 04r0hn449

### Öz

18. yüzyıl Osmanlı âlimlerinden Süleymaniye Medresesi müderrislerinden Muhammed et-Trabzonî (ö. 1200/1786) çok yönlü ve üretken bir alimdir. Tefsir, fıkıh, tasavvuf, kelam, Arap dili ve belâgatı, edebiyat ve hadis alanlarında pek çok eser kaleme almıştır. Eserlerinin bir kısmı kendisinin de bir müddet çalıştığı Süleymaniye Kütüphanesi'nde yazma nüshalar şeklinde mevcuttur. Eserlerine dair pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak eserlerinin matbu hale getirilmesi ve görüşlerinin akademik olarak değerlendirilmesi oldukça sınırlıdır. Muhammed et-Trabzonî'nin hadis alanına dair telif ettiği eserler genel itibarıyla usul, şerh, derleme ve hadislerin anlaşılma ve yorumlanmasıyla ilgilidir. *er-Risâle fi fenni usûli'l-hadis*, *Hâşiye alâ Nuhbeti'l-fiker*, *Hâşiye alâ Mevdu'âti Aliyyi'l-Kârî*, *ed-Dürri'l-munazzam fi şerhi'l-Hizbi'l-a'zam*, *Ruseyyiletün fi ma'rifeti menâkibi ba'dil-eimmeti'l-muhaddisîn*, *Ruseyyiletün fi beyâni ma verade fi fedâili's-sultan mine'l-ehâdis ve el-İthafâtü's-seniyye fi'l-ehâdîsi'l-kudsiyye* bu alanlardaki eserlerinden bazılarıdır. Eserlerin bir kısmı derleme niteliğinde olup küçük bazı değişikliklerle yeniden kaleme alınmış özgün bir telif olmayan seçki mahiyetindedir. Kudsî hadislerle ilgili olan *el-İthafâtü's-seniyye fi'l-ehâdîsi'l-kudsiyye* adlı eseri de kendisinden önce bu alanda yazılmış olan benzer eserlerden ve hadis koleksiyonlarından hem şekil hem de içerik yönünden istifade edilerek hazırlanmış bir eserdir. *Süyûtî'nin Cem'u'l-cevâmi'i* başta olmak üzere Abdurraûf el-Münâvî'nin *Künûzü'l-haka'ik'i*, Ali el-Kârî'nin *el-Ehâdisü'l-Kudsiyyetü'l-Erba'îniyye'si* ve *Mirkâtü'l-Mefâti'h*'i yararlanan kaynaklardır. Rivayetlerin sıhhat durumları ile ilgili herhangi bir sınırlama yapılmadan kudsî hadis sayılabilecek her türlü rivayetin bir arada toplanılması amaçlanmıştır. Kudsî hadisin tanımı, içerik ve özellikleri hakkında bilgilerin verildiği bir sonuç bölümü ile üç ana bölüm oluşan eserde tekrarlarıyla birlikte 864 rivayete yer verilmiştir. Kudsî hadisleri derleyen eserler içerisinde en kapsamlı olması yönüyle de dikkat çeken bir eserdir. Bu çalışmada, bir kudsî hadis derlemesi olan *el-İthafâtü's-Seniyye fi'l-ehâdîsi'l-Kudsiyye* adlı eseri çerçevesinde Muhammed et-Trabzonî'nin kudsî hadis yorumundaki metodolojisinin anlaşılması ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

### Anahtar Kelimeler

Hadis, Muhammed et-Trabzonî, Kudsî Hadis, Gayr-i Metlûv, el-İthafatu's-Seniyye

### Atıf Bilgisi

Yazıcı, Yunus. "Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin *el-İthafâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdîsi'l-Kudsiyye* Adlı Eseri Özelinde Kudsî Hadis Yorumu". *Trabzon İlahiyat Dergisi* 11/Özel Sayı (Kasım 2024), 177-198.

<https://doi.org/10.33718/tid.1529288>

Geliş Tarihi : 07.08.2024

Kabul Tarihi : 28.10.2024

Yayın Tarihi : 30.11.2024

Değerlendirme : İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

Etik Beyan : Bu makale, 17-18 Ekim 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilen Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dinî Hayat Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan ve basılmayan "Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye Adlı Eseri Özelinde Kudsî Hadis Yorumu" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş halidir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Taraması : Yapıldı - iThenticate

Çıkar Çatışması : Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman : Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans : Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

## Muhammad al-Trabzonî al-Madani's interpretation of the Qudsi Hadith in his work *al-Ithâfât al-Seniyya fi'l-Ahâdisi al-Qudsiyya*

Yunus Yazici | 0000-0003-4425-5198 | yunus\_yazici61@hotmail.com

Ordu University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences Hadith,  
Ordu, Türkiye

ROR ID: 04r0hn449

### Abstract

18<sup>th</sup> century Ottoman scholar Muhammad al-Trabzonî (d. 1200/1786), one of the muderris of Süleymaniye Madrasah, was a versatile and productive muderris. He wrote many works in the disciplines of tafsir, fiqh, tasawwuf, kalam, Arabic language and rhetoric, literature and hadith. Some of his works are available as manuscripts in the Suleymaniye library, where he himself worked for a period. There are many studies on his works. However, the publication of his works and the academic evaluation of his views are quite limited. Muhammad al-Trabzonî has written works in many disciplines. Some of these works are related to hadith, some to usul, some to sharh, some to compilation, and some to the understanding and interpretation of hadith. *al-Risâla fi fenni usûli'l-hadith*, *Hâşiye alâ Nuhbeti'l-fiker*, *Hâşiye alâ Mawdu'âti Aliyyi'l-Kârî*, *al-Dürr al-munazzam fi sharhi'l-Hizbi'l-a'zam*, *Rusayyiletun fi ma'rifeti menâkibi ba'dil-eimmat al-muhaddithisîn*, *Rusayyiletun fi beyani ma verade fi fedâili al-sultan mine al-ahâdis* and *al-Ithafât al-seniyya fi al-ahadithi al-qudsiyya* are his works in these disciplines. Some of his works are of a compiled nature, rewritten with minor modifications and are essentially non-original anthologies. His work *al-Ithâfât al-Saniyya fi al-Ahâdith al-Qudsiyya*, which deals with sacred hadiths, was prepared by drawing from earlier works in this field as well as hadith collections, benefiting from both their form and content. Key sources utilized include al-Suyûṭî's *Jâmi'* *al-Jawâmi'*, 'Abd al-Ra'ûf al-Munâwî's *Kunûz al-Ḥaqâ'iq*, 'Alî al-Qârî's *al-Ahâdith al-Qudsiyya al-Arba'iniyya*, and *Mirqât al-Mafâtiḥ*. The work aimed to compile any narrative that could be considered a sacred hadith, without imposing any restrictions on their authenticity status. Comprising a conclusion providing information on the definition, content, and characteristics of sacred hadiths, as well as three main chapters, the work includes 864 narratives with repetitions. It stands out as the most comprehensive collection among works that compile sacred hadiths. This study aimed to understand and evaluate Muhammad al-Trabzonî's methodology in the interpretation of the hadiths within the framework of his work *al-Ithâfât al-seniyya fi'l-ahadith al-qudsiyya*, which is a compilation of the hadiths of the Quds.

### Keywords

Hadith, Muhammad al-Trabzonî, Qudsi Hadith, Non Recited, al-Ithâfât al-Seniyya.

### Citation

Yazici, Yunus. "Muhammad al-Trabzonî al-Madani's interpretation of the Qudsi Hadith in his work *al-Ithâfât al-Seniyya fi'l-Ahâdisi al-Qudsiyya*". *Trabzon Theology Journal* 11/Spe-

cial Issue (November 2024), 177-198.

<https://doi.org/10.33718/tid.1461254>

Date of Submission : 07.08.2024

Date of Acceptance : 28.10.2024

Date of Publication : 30.11.2024

Peer-Review : Double anonymized - Two External

Ethical Statement : This paper is a version of the unpublished paper titled "Muhammad al-Trabzonī al-Madani's interpretation of the Qudsi Hadith in his work al-Ithāfāt al-Seniyya fī'l-Ahādīsi al-Qudsiyya", which was presented orally at the Symposium on Religious Life in Trabzon from Past to Present Symposium held between 17-18 October 2024, by developing and partially changing the content.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Plagiarism Checks : Yes – iThenticate

Conflicts of Interest : The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support : The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Copyright & License : Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

## Giriş

Yüce Allah'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği son elçisi Hz. Peygamber'in evrensel ve ebedî öğretisini anlamak, anlatmak, yaşamak ve yaşatmak her zaman ve her zeminde tüm Müslümanların temel amacı ve yegâne hedefi olmuştur. Müslümanlar bu ulvî gayeyi gerçekleştirmek, nihaî mutluluğa erişmek ve Allah'ın rızasına uygun bir hayat sürdürebilmek için Hz. Peygamber'in öğretilerini, örnekliliğini her zaman öncelemiş, önemsemiş, kendilerine rehber ve hedef edinmişlerdir. Sahâbeden başlamak üzere günümüze kadar her asırda Hz. Peygamber'in sünnetini ve onun bir nevi taşıyıcısı olan hadisi öğrenmek ve öğretmek maksadıyla gerek ezberleyerek hafızalarda gerekse yazarak metinlerde nakletmek İslâm ümmetinin temel vazifelerinden birisi olmuştur. Ümmet coğrafyasının her bölgesinde bu ulvî gayeyi gerçekleştirmek için her asırda nasipli kişiler hep var olmuştur gelecekte de var olacaktır.

Hz. Peygamber'in örnekliliği ve önderliğinde bütün insanlığa gönderilmiş olan İslâm dini risâletin başlangıcıyla birlikte tüm coğrafyaya yayılmaya ve tüm insanlığa ulaştırılmaya başlandı. Hz. Peygamber döneminde Hicaz bölgesinin İslâm'la müşerref olmasının ardından hulefâ-yi râşidîn döneminde Arap coğrafyası aşılmış Fars ve Bizans sınırlarının ötesine geçilmiş, kısa sürede pek çok bölge Müslüman olmuştu. Hz. Peygamber'in sahâbesi de "Kim benden bir şey işitip de onu işittiği şekilde başkasına ulaştırırsa Allah o kimsenin yüzünü ağartsın."<sup>1</sup> müjdesine nail olmak için O'nun öğretilerini, sözlerini, sîretini ve sünnetini oralara kadar ulaştırmış, insanlığın idrakine sunmuştu. Bu muştuya ulaşmak sahâbeden sonra gelen Müslümanların da arzusu ve hedefi olmuştur.

Türkler'in İslamiyeti kabulünden sonra Müslümanlık Türklerin arasında hızlıca yayıldı, benimsendi ve onlar vasıtasıyla çok daha geniş bir alanda kabul gördü. İslâm kültür ve medeniyeti çok daha zengin ve etkin bir konuma geldi. Hem temel İslâmî ilimler sahasında hem de beşerî bilimlerin alanında son derece önemli ve kalıcı eserler verildi. Kendi dönemlerinden sonrakilere yol gösterecek, önderlik edecek pek çok âlim, mütefekkir ve bilim insanı yetişti. Bu ilmî terakki Osmanlı devletinin hüküm sürdüğü devirlerde daha belirgin ve daha etkindi. Hadis, tefsir, fıkıh, kelam ve felsefe gibi pek çok alanda muhalled eserler kaleme alındı, ciltler dolusu eserler yazıldı. Bu eserlerden pek çoğu hâlen kütüphanelerimizde yazma nüsha olarak raflarda durmakta gün yüzüne çıkmayı okuyucuyla buluşmayı beklemektedir. İşte bu çalışmamızın konusunu oluşturan müellif Muhammed et-Trabzonî el-Medenî (ö. 1200/1786) ve onun *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye* adlı eseri bunlardan yalnızca biridir. Kudsi hadislerin alfabetik bir sıralama ve üç temel başlık altında derlendiği bu çalışma özelinde Muhammed et-Trabzonî'nin kudsi hadis yorumunu ve bu konuya bakışını incelemeyi ve değerlendirmeyi hedefliyoruz.

Muhammed et-Trabzonî ve eserleri üzerinde pek çok çalışma kaleme alınmış olmakla birlikte gerek eserlerinin matbu hale getirilip halkın istifadesine sunulmasında gerekse görüş ve düşüncelerinin akademik ortamlarda yeterince tartışılıp değerlendirilmesinde istenilen seviyeye ulaşıldığı söylenemez. Zira pek çok Osmanlı padişahının hüküm sürdüğü

1 Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ et-Tirmizî, *es-Sünen*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1998), "İlim", 7; Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Şu'ayb el-'Arna'ût (b.y.: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009) "Sünnet", 18.

farklı zaman dilimlerinde Trabzon'dan İstanbul'a, İstanbul'dan Hicaz'a kadar geniş bir coğrafyayı kapsayan bir birikimin daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesine ihtiyaç vardır. Bununla birlikte yaptığımız literatür taramasında gerek Muhammed et-Trabzonî el-Medenî gerekse onun eserleri üzerinde yapılan tez, kitap, makale, sempozyum ve ansiklopedi madde türünden çalışmaların olduğunu gördük. Bu çalışmalardan hadisle ilgili olanlardan bir kısmını zikretmek yerinde olacaktır.

“Alrawe, Mustafa Mohamedsaed Abduljabar. Muhammed Medeni Efendi'nin “*Risâle fi fedâili's-suver ve'l-âyât*” Adlı Eserinin Tahkik ve Tahlili. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Aydın, Emin. Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin (v. 1200/1786) “*ed-Dürrü's-Semîne*” Adlı Eserinin Tahkik ve Tahlili. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Aysan, Mehmet Ali. Mehmed et-Trabzonî'nin *er-Risâle fi fenni usûli'l-hadis hâşiye alâ Nüzheti'n-nazar fi tavdîhi nuhbeti'l-fiker* Adlı Eseri ve Hadis Usûlüne Katkısı. Bayburt: Bayburt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Çayır, Sümeyye. Mehmed el-Medenî et-Trabzonî'nin *el-Câmiu'l-A'zam fi Esmâi Nebiyyine'l-Mu'azzam* Adlı Eserinin İnceleme ve Tahkiki. İstanbul: FSMVÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Demirci, Selim. “*Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hadisle İlgili Eserleri*”. Trabzonlu Müellifler ve Eserleri (Osmanlı Dönemi). Ed. Süleyman Gür, Ahmet C. Karaca. İstanbul: Ensar Yayınları, 2023.

Ertürk, Zekeriya. Mehmed Medeni et-Trabzonî Efendi'nin *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye* adlı Eserinin Birinci Bölümünün Tahkik, Taḥric ve Tercümesi. Bayburt: Bayburt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Saylan, Şenol. “*Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin (ö. 1200/1786) Hayatı ve Eserleri*”. Trabzonlu Müellifler ve Eserleri (Osmanlı Dönemi). Ed. Süleyman Gür, Ahmet C. Karaca. İstanbul: Ensar Yayınları, 2023.

Şeḡḡale, Abdulkadir Abdulhakim. Muhammed el-Medenî (1200/1786)'nin “*el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ahâdisi'l-Kudsiyye*” Adlı Eserinin Tahkiki. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.”<sup>2</sup>

Gerek kendisi gerekse eserleri hakkında yukarıda isimlerini saydığımız çalışmaların dışında daha pek çok araştırma ve değerlendirme yazısının kaleme alındığı Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin ve eserlerinin araştırma ve incelenmeye değer bir âlim olduğu ortadadır. O, vermiş olduğu eserler ve ortaya koyduğu fikirlerle bu ilgiyi her zaman hak etmiş bir âlimdir.

## 1. Muhammed et-Trabzonî el-Medenî ve *el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye* Adlı Eseri

Çalışmamızın ana konusunu her ne kadar Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin kudsi

---

2 bkz. <https://islamiilimler.ueam.trabzon.edu.tr/S/6082/trabzon-kaynakcasi> (Erişim tarihi, 24.07.2024)

hadis anlayışı oluşturuyorsa da öncesinde hem hayatı hakkında kısa ve öz hem de *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye* adlı eseri hakkında yeterli derecede ön bilgi vermek konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

### 1.1. Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin Hayatı ve İlmî Kişiliği

Biyografik kaynaklarda tam adı Muhammed b. Mahmud b. Salih b. Hasan et-Trabzonî el-Medenî el-Mekkî el-Hanefî el-Kâdirî şeklinde geçmektedir.<sup>3</sup> Bu isim onun hayat yolculuğunun da bir nevi özeti içerir. et-Trabzonî ifadesi onun doğum yerine, Medenî ve Mekkî nisbeleri daha sonraki ikamet yerlerine, el-Hanefî mezhep mensubiyetine ve el-Kâdirî'de tasavvufî anlayışına atıftır. Nitekim *ed-Dürerü's-Seniyye* adlı eserin istinsah kaydında “Doğum olarak Trabzonlu, eğitim yönünden İstanbullu, komşuluk bakımından Mekke ve Medineli, yerleşim yönünden Şamlı ve Kudüslü, Allah'ın arzında dolaşan bir gezgin.”<sup>4</sup> olarak kendisini tanımlar. Doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi olmadığı için yapılan çalışmalarda farklı farklı tarihler verilmiştir. 1114/1702 tarihinde doğduğunu ifade edenler olduğu gibi<sup>5</sup> 1100/1688-9 tarihini verenler de vardır.<sup>6</sup>

Müellif, ilk tahsilini ve hafızlık eğitimini memleketi Trabzon'da tamamladıktan sonra dönemin şartları gereği ilim merkezi olan İstanbul'a gider. Hangi tarihte ve kaç yaşlarında bu yolculuğa çıktığı hakkında kesin bir kayıt mevcut değildir. İstanbul'da belirli bir süre kaldıktan sonra farklı tarihlerde Şam, Halep, Kudüs, Mekke, Medine ve Mısır gibi dönemin ilim merkezlerine giderek pek çok âlimden ders almıştır. Onlardan çeşitli alanlarda temel kaynak eserleri okumuş ve icazetler almıştır.<sup>7</sup> Hicaz'da bulunduğu sırada Muhammed b. Tayyib el-Fâsî el-Malikî'den (ö. 1170/1756) *Sahihayn*'ı, Tirmizî'nin (ö. 279/892) *eş-Şemâ'il*'ini, Irakî'nin (ö. 806/1404) *el-Elfiyye*'si ve Fîrûzâbâdî'nin (ö. 817/1415) *el-Kamûsü'l-muhîr*'ini tedris etti. Muhammed b. Hasan b. Himmât ed-Dımaşkî'den (ö. 1175/1761) *el-Muvatta*'ı, *Kütüb-i Sitte*'yi, Dârimî'nin (ö. 255/869) *es-Sünen*'ini ve *Delâ'ilü'l-hayrât*'ı okumuştur. Ayrıca Mescid-i Harâm müderrislerinden Yahyâ b. Sâlih'ten (ö. ?) de fıkıh ve hadis derslerinden icazet almıştır.<sup>8</sup>

3 Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemu'l-müellifin* (Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 2002), 12/3; Ebû Gays Muhammed Hayrüdî'n b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ez-Ziriklî, *el-A'lâm kamûsu terâcîmi li-eşheri'rriçâl ve'n-nisâ* (Beyrût: Dâru'l-İlim li'l-Melâ'în, 2002), 3/225,7/89; Mehmet Tahir Bursalı, *Osmanlı Müellifleri* (İstanbul: Meral Yayınevi, ts.), 1/156.

4 Şenol Saylan, “Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hayatı ve Eserleri”, *Trabzonlu Müellifler ve Eserleri (Osmanlı Dönemi)*, ed. Süleyman Gür- A. Cevdet Karaca (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2023), 424.

5 Emin Aydın, *Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin (v.1200/1786) “ed-Dürerü's-Semîne” Adlı Eserinin Tahkik ve Tahlili* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 5.

6 Abdulkâdir Abdulkârim Şeğgâle, *Muhammed el-Medenî'nin “el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ahâdisi'l-Kudsiyye” Adlı Eserinin Tahkikî* (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 6; Zekeriya Ertürk, *Mehmet Medenî et-Trabzonî Efendi'nin “el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye” Adlı Eserinin Birinci Bölümü'nün Tahkik, Tahrir Ve Tercümesi* (Bayburt: Bayburt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 8; Saylan, “Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hayatı ve Eserleri”, 425.

7 Saylan, “Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hayatı ve Eserleri”, 426-427.

8 Ali Benli, “Trabzonî, Mehmed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/304; Selim Demirci, “Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hadisle İlgili Eserleri”, *Trabzonlu Müellifler ve Eserleri (Osmanlı Dönemi)*, ed. Süleyman Gür- Karaca, A. Cevdet (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2023), 445-463.

Muhammed et-Trabzonî, 1753 yılında İstanbul'a geri dönmüş<sup>9</sup> ve Süleymaniye Medresesi'nde müderris ve hâfız-ı kütüb olarak görevlendirilmiştir.<sup>10</sup> Vefat etmeden kısa bir süre önce 15 Nisan 1785 tarihinde 226 adet kitabı görevli bulunduğu Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlamış ayrıca görevde bulunduğu süre içerisinde de pek çok eserin kütüphaneye kazandırılmasına öncülük etmiştir.<sup>11</sup> Tasavvufu da ilgilenen Muhammed et-Trabzonî, Kâdirî tekkesi müntesibi olup<sup>12</sup> içinde bulunduğu toplumun dînî, ahlâkî ve sosyal konularıyla da yakından ilgilenmiş ve Müslümanların birlikteliği için gayret sarf etmiştir. Özellikle halk arasında bir ayrışma konusu olan tekfircilik hakkında halka ikazlarda bulunmuş, birleştirici ve uzlaştırıcı bir tavır tutunmuştur.<sup>13</sup>

Muhammed et-Trabzonî'nin vefat tarihi hakkında da farklı tarihlendirmeler ve değerlendirmeler mevcuttur. Bursalı Mehmed Tahir 1123/1711 tarihinde Medine'de vefat ettiğini kaydetmişse de<sup>14</sup> Mehmed Süreyyâ 15 Ramazan 1200'te (12 Temmuz 1786) İstanbul'da öldüğünü ve Karacaahmet Mezarlığı'nda defnedildiğini aktarır.<sup>15</sup> Bağdatlı İsmail Paşa da aynı tarihi verir.<sup>16</sup>

Biyografik kaynaklardan hayat hikayesi hakkında edindiğimiz bilgilerden vardığımız netice, Muhammed et-Trabzonî'nin tam bir ilim aşığı, araştırmacı ve müstensih bir ilim yolcusu olduğudur. Gerek seyahat ettiği ilmî merkezlerde hocalarından aldığı icazetler ve gerekse telif ve istinsah ettiği onlarca eserden onun ne denli ilmî birikime sahip olduğu net bir şekilde görülmektedir. Öte yandan Muhammed et-Trabzonî'nin iyi bir fakih, muhaddis, müfessir, kalamcı ve dilci olmasının yanında coğrafya ve tıp gibi farklı alanlarda da yetkin bir kişiliğe sahip olduğunu görmekteyiz. Arap dili ve belâgatı alanında da pek çok eser veren et-Trabzonî'nin, eserlerini Arapça olarak kaleme alması onun Arap dili konusundaki vukufiyetinin göstergesidir. Temel İslamî ilimlerde telif ettiği eserler, yaptığı ihtisarlar, ta'lik, şerh ve hâşiyelerin nicelik ve nitelikleri onun bu mecradaki yetkinliğini gösteren belgelerdir.<sup>17</sup>

Muhammed et-Trabzonî'nin telif ve istinsah ettiği eserlerin bir kısmının hadis ilmine dair olması onun hadis alanındaki ilgi ve alakasını bilgi ve birikimini göstermektedir. Ortaya koyduğu eserlerin listesi incelendiğinde onun hadis ile ilgili pek çok eserle ilgilendiği, istinsah ettiği, şerh ve hâşiyeler yazdığı, seçki ve derlemeler oluşturduğu pek çoğunun da kenarlarına notlar düştüğü görülür. Notlarında İbn Hacer el-Heytemî (ö. 973/1565)'nin *Şemâil* şerhinden, Münâvî'nin (ö. 1031/1622) *Fezû'l-Kadîr*'inden ve Ali el-Karî'nin (ö. 1014/1605) *Mirkatü'l-Mefâtîh* adlı eserinden iktibaslarla bulunur.<sup>18</sup>

9 Ertürk, *Mehmet Medeni Et-Trabzonî Efendi'nin "el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye" Adlı Eserinin Birinci Bölümü'nün Tahkik, Tahric Ve Tercümesi*, 8.

10 Benli, "Trabzonî, Mehmed", 41/304.

11 Saylan, "Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hayatı ve Eserleri", 427.

12 Mehmet Tahir Bursalı, *Osmanlı Müellifleri* (İstanbul: Meral Yayınevi, ty.), 1/156.

13 Benli, "Trabzonî, Mehmed", 41/304.

14 Bursalı, *Osmanlı Müellifleri*, 1/156.

15 Benli, "Trabzonî, Mehmed", 41/304.

16 Muhammed Emin b. Mir Selim el-Bâbânî Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-ârifin, esmâ'ü'l-mü'ellifin ve âsârü'l-musannifin* (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1951), 3/345; Muhammed Emin b. Mir Selim el-Bâbânî Bağdatlı İsmail Paşa, *Îzâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyli 'alâ Kesfi'z-Zunûn an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn* (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1945), 1/450.

17 Saylan, "Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hayatı ve Eserleri", 429.

18 Demirci, "Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hadisle İlgili Eserleri", 450.



Şenol Saylan, Muhammed et-Trabzonî'nin hayatı ve eserleri hakkında yaptığı araştırmasında onun ilmî yönünü, konuları yorumlamasını, ortaya koyduğu çözümleri gerek muhalif ve gerekse muhataplarına karşı olan tavrını şu cümlelerle dile getirir.

“Muhakkik ve müdekkik bir âlim olan Trabzonî eserlerinde meseleleri temellendirirken öncelikle konuyla ilgili rivayetlere yer verir ve gerekli olduğunda aslı kaynaklara müracaatla bunları değerlendirir. Ayrıca muhatapları tarafından kullanılan görüş ve rivayetleri de temel kaynaklardan tahkik ederek tespit ve tashih etmeye çalışır. Nitekim muhataplarına getirdiği eleştirilerin başında “heva ve heveslerine göre hareket etmeleri, meseleleri yeterince araştırmadan ve anlamadan bir görüşü benimsemeleri ve bu görüşten hareketle de muhalif görüş sahiplerine saldırmaları” yer alır. Meselelere klasik usul ve gelenek çerçevesinde çözümler üretmeye çalışan Trabzonî, daha ziyade Osmanlı döneminde muteber kabul edilen metinler olmak üzere klasik kaynakları esas alır. Görüşlerinin desteklemek ve kabul edilebilirliğini arttırmak için seçici iktibas yöntemiyle mümkün olduğunca fazla ve çeşitte güvenilir kaynağa atıf yapmaya çalışır. Aynı şekilde edindiği eserleri mümkün olduğunca farklı ve güvenilir nüshalarla mukabele edip tashih ve tahkik etmeye çalışır.”<sup>19</sup>

Muhammed et-Trabzonî'nin uzun sayılabilecek bir ömrü, bereketli bir yaşamı ve pek çok ilim merkezinde bulunup dönemin önemli âlimlerinden ders ve icazetler alması, İstanbul'da Süleymaniye Medresesi'nde müderrislik, kütüphanede kitap muhafızlığı yapması onun farklı alanlarda çok sayıda eser kaleme almasını sağlamıştır. Biyografik kaynaklarda ve hakkında son dönemlerde yapılan çalışmalarda kendisine atfedilen pek çok eser kayda geçirilmiş, bir kısmı üzerinde de özel çalışmalar yapılmıştır. Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde Medenî Muhammed Efendi'nin el yazısıyla yazma risalelerinden oluşan bir mecmuanın Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunduğunu belirtir.<sup>20</sup> Ali Benli de çalışmasında bunlardan 23 tanesini kısa bilgi notlarıyla tanıtır.<sup>21</sup>

Muhammed et-Trabzonî'nin eserlerinin sayısı üzerinde farklı yorum ve değerlendirmeler de yok değildir. Bazı eserlerin isim benzerliği yüzünden et-Trabzonî'ye atfedildiği, bazılarının ise üzerlerinde çalıştığı, onları istinsah ettiği ve kayıtlar düştüğü için onların da kendisine ait olduğu zannıyla onun adına yazıldığı ifade edilmektedir.<sup>22</sup>

Muhammed et-Trabzonî'nin Kur'an ilimleri ve tefsir başta olmak üzere, hadis, hadis usulü, fıkıh, akaid, kelam, tasavvuf, dua, tarih, siyer, mezhepler tarihi, Arap dili ve belâgatı, tıp, eczacılık, coğrafya, eğitim-öğretim alanında telif ettiği, nüsha karşılaştırma, tahkik ve tashih ettiği onlarca eseri bulunmaktadır. Biz burada bu eserlerin adlarını çalışmamızın sınırlılıkları nedeniyle vermiyor, bu konuda yapılan araştırmalara atıfta bulunmakla yetiniyoruz. Eserler ve içerikleri hakkında daha detaylı bilgilere bu çalışmalardan ulaşılabilir.<sup>23</sup>

19 Saylan, “Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hayatı ve Eserleri”, 430.

20 Bursalı, *Osmanlı Müellifleri*, 1/156.

21 Benli, “Trabzonî, Mehmed”, 41/304-305.

22 Saylan, “Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hayatı ve Eserleri”, 431.

23 Benli, “Trabzonî, Mehmed”, 41/304-305; Saylan, “Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hayatı ve Eserleri”, 431-435; Ertürk, *Mehmet Medenî Et-Trabzonî Efendi'nin “el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye” Adlı Eserinin Birinci Bölümü'nün Tahkik, Tahric Ve Tercümesi*, 10-26; Demirci, “Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hadisle İlgili Eserleri”, 451-460; Şeğgale, *Muhammed el-Medenî'nin “el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ahâdisi'l-Kudsiyye” Adlı eserinin Tahkiki*, 11-20; Sümeyye Çayır, *Mehmed el-Medenî*

Ancak çalışmamızın konusunu oluşturan *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye* adlı eserin de içinde yer aldığı hadis ve hadis usulü ile alakalı olanların isimlerini vermekle yetineceğiz. Bunların bazıları şunlardır:

1. *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye*.<sup>24</sup>
2. *Risâle fi fezâ'ili's-süver ve'l-âyât (ed-Dürerü's-semîne fi fezâ'ili'l-âyât ve's-süveri'l-azîme)* (Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 1041, vr. 202a-244a; Fâtih, nr. 754).<sup>25</sup>
3. *Ruseyyiletün fi ma'rifeti menâkibi ba'di'l-eimmeti'l-muhaddisîn*.<sup>26</sup>
4. *Ruseyyiletün fi beyâni ma verade fi fedâili's-sultan mine'l-e-hâdis*.
5. *ed-Dürü'l-münazzam fi şerhi'l-hizbi'l-a'zam*. Ali el-Kârî'ye ait dua mecmuasının şerhidir. (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1559).<sup>27</sup>
6. *Hâşiye alâ Mevdu'ati Aliyyi'l-Kârî*. (Ali el-Kârî'ye ait dua mecmuasının şerhidir. Süleymaniye Kütüphinesi, Lâleli Bölümü, nr.1559)<sup>28</sup>
7. *er-Risâle fi Fenni Usûli'l-Hadis, Hâşiye alâ Nüzheti'n-Nazar fi Tavdîhi Nuhbeti'l-Fiker*.<sup>29</sup> Eserin müellifinin başka bir Muhammed et-Trabzonî olma ihtimali hakkında da kayıtlar mevcuttur.<sup>30</sup>

## 1.2. Muhammed et-Trabzonî'nin *el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye* Adlı Eseri

*el-İthâfâtü's-Seniyye*, Süyûtî'nin *Cem'ü'l-cevâmi'i* başta olmak üzere alfabetik tarzda hazırlanmış eserlerden istifade edilerek derlenen kudsî hadislerin üç ana başlık altında ve kaynaklarına da işaret edilerek verildiği bir eserdir.<sup>31</sup> Bu alanda hazırlanmış olan eserler arasında fazla rivayeti içermesi yönüyle de dikkat çeken bir teliftir. Bu nedenle eser üzerine ülkemizde tez düzeyinde müstakil iki çalışma tamamlanmış, ayrıca Muhammed et-Trabzonî hakkında yapılan diğer çalışmalarda da bu esere atıflar yapılmış, referanslar verilmiş, muhteviyatı hakkında bilgiler paylaşılmıştır. Bununla ilgili olan çalışmalara daha önce işaret etmiş ayrıca atıflar yaparak da onlara göndermelerde bulunmuştuk. Eserin gerek yapısal

---

*et-Trabzonî'nin el-Câmiu'l-A'zam fi Esmâi Nebiyyine'l-Mu'azzam Adlı Eserinin İnceleme ve Tahkiki* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 19-22.

24 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-ârifin*, 3/345; Benli, "Trabzonî, Mehmed", 41/304; <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/144801>/<https://portal.yek.gov.tr/works/detail/434591> (Erişim tarihi: 26.07.2024)

25 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-ârifin*, 3/345; Benli, "Trabzonî, Mehmed", 41/304. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/144818> (Erişim tarihi: 26.07.2024)

26 Demirci, "Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hadisle İlgili Eserleri", 459; Mehmet Ali Aysan, *Mehmed et-Trabzonî'nin er-Risâle fi Fenni Usûli'l-Hadis: Hâşiye alâ Nüzheti'n-Nazar fi Tavdîhi Nuhbeti'l-Fiker Adlı Eseri ve Hadis Usûlüne Katkısı* (Bayburt: Bayburt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 14.

27 Bağdatlı İsmail Paşa, *İzâhu'l-Meknûn*, 1/450; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-ârifin*, 3/345; Benli, "Trabzonî, Mehmed", 41/305; Demirci, "Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hadisle İlgili Eserleri", 456. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/560576> (Erişim tarihi: 26.07.2024)

28 Saylan, "Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hayatı ve Eserleri", 432.

29 Aysan, *Mehmed et-Trabzonî'nin er-Risâle fi Fenni Usûli'l-Hadis: Hâşiye alâ Nüzheti'n-Nazar fi Tavdîhi Nuhbeti'l-Fiker Adlı Eseri ve Hadis Usûlüne Katkısı*, 35 vd.

30 Saylan, "Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hayatı ve Eserleri", 434.

31 Benli, "Trabzonî, Mehmed", 41/304.

ve gerekse içerik yönünden değerlendirmesine geçmeden önce bu konuda yapılmış olan iki tez çalışması hakkında alanla ilgili çalışmaya yapacak olan okuyucularımıza faydalı olması umuduyla birkaç bilgi vermek istiyoruz. Birbirinden bağımsız olarak hazırlanmış bu iki çalışma bir yıl ara ile 2016 ve 2017 yıllarında tamamlanmıştır.

Çalışmaların ilki 2016 yılında Bayburt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı bünyesinde Prof. Dr. Nevzat Aydın danışmanlığında Zekeriya Ertürk tarafından hazırlanan “Mehmet Medenî et-Trabzonî Efendi'nin “*el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye*” Adlı Eserinin Birinci Bölümü'nün Tahkik, Tahrîc ve Tercümesi” dir.

Çalışmanın isminden de anlaşılacağı gibi eserin tamamı üzerinde değil de yalnızca birinci bölümünün edisyon kritiği, tahrîc ve tercümesiyle sınırlı bir çalışmadan oluşmaktadır. İki bölümden oluşan tezin birinci bölümünde Muhammed et-Trabzonî'nin yaşadığı dönemin sosyo-kültürel durumu, hayatı, ailesi eğitim hayatı ve eserleri gibi temel konular işlendikten sonra ikinci bölümde *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye* adlı eserin birinci bölümünün tahkikinden sonra bölümde yer alan 168 kudsi hadisin tahrîc ve tercümesi yapılmış sıhhatleri hakkında bilgiler verilmiştir.<sup>32</sup>

İkinci çalışma ise hemen birinci çalışmadan bir yıl sonra 2017 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Hadis Bilim Dalı bünyesinde Prof. Dr. Recep Tuzcu danışmanlığında Abdulkâdir Abdulhakîm Şeğgâle tarafından hazırlanan “Muhammed el-Medenî (1200/1786)'nin “*el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ahâdisi'l-Kudsiyye*” Adlı Eserin Tahkiki” dir.

Çalışma *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye*'nin tamamını içerdiği için bir öncekinden daha kapsamlı bir çalışmadır. Çalışmada iki el yazma nüshanın mukayeseli tahkiki, hadislerinin tahrîci, tahlil ve tenkitleri, sıhhat durumları hakkında değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Müellifin hayat hikayesi ve eserleri hakkında genel bilgi verildikten sonra *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye*'nin el yazması nüshaları hakkında değerlendirmelere yer verilen ikinci bir başlıktan sonra üçüncü başlık altında eserin tahkiki yapılmıştır. Eserin matbu haline ulaşamayan ve el yazması nüshalarından da okumakta zorlananlar için faydalı ve kolaylaştırıcı bir çalışma olduğunu düşünüyoruz.<sup>33</sup>

### 1.2.1. Eserin Müellife Aidiyeti

Gerek Muhammed et-Trabzonî'nin hayatı ve eserleri hakkında yapılan genel çalışmalar ve gerekse *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye* üzerinde yapılan özel çalışmalar eserin müellifine aidiyeti hakkında kesin bir kanaat ortaya koymaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Süleymaniye kollections bölümünde 1041 arşiv numarasıyla kayıtlı müellifin kendi el yazması nüshasında eserin müellif hattı olduğu kaydı yer almaktadır.<sup>34</sup>

32 Geniş bilgi için bkz., Ertürk, *Mehmet Medenî Et-Trabzonî Efendi'nin “el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye” Adlı Eserinin Birinci Bölümü'nün Tahkik, Tahrir Ve Tercümesi*.

33 Geniş bilgi için bkz., Şeğgâle, *Muhammed el-Medenî'nin “el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ahâdisi'l-Kudsiyye” Adlı Eserinin Tahkiki*.

34 Ertürk, *Mehmet Medenî Et-Trabzonî Efendi'nin “el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye” Adlı Eserinin Birinci Bölümü'nün Tahkik, Tahrir Ve Tercümesi*, 21; Şeğgâle, *Muhammed el-Medenî'nin “el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ahâdisi'l-Kudsiyye” Adlı Eserinin Tahkiki*, 20.

Îzâhu'l-Meknûn adlı eserinde Bağdatlı İsmail Paşa eserin h. 1191 yılında vefat eden ve el-Medenî olarak bilinen Şeyh Muhammed b. Mahmud b. Salih b. Hasan et-Trabzonî'ye ait olduğu kaydını düşer.<sup>35</sup> Aynı şekilde *Hediyetü'l-ârifin* adlı eserinde de: “Medine-i Münevvere'ye komşu olduğu için el-Medenî diye bilinen Şeyh Muhammed b. Mahmud b. Salih et-Trabzonî el-Hanefî, İstanbul'a döndü ve Süleymaniye medresesinde müderris ve kitap hafızı oldu. *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye* te'lif ettiği eserlerdendir. 1200 tarihinde vefat etmiştir” bilgisine yer verir.<sup>36</sup>

Muhammed et-Trabzonî'nin müellefatından bir kısmı derleme niteliğinde olup küçük bazı değişikliklerle yeniden kaleme alınmış, özgün bir telif olmayan seçki mahiyetinde eserlerdir. Kudsî hadislerle ilgili olan bu eserini de oluştururken kendisinden önce bu alanda yazılmış olan benzer eserlerden ve hadis koleksiyonlarından hem şekil hem de içerik yönünden oldukça istifade etmiştir. Bu kaynaklardan biri de Münavî'nin *el-İthâfâtü's-seniyye bi'l-ehâdisi'l-kudsiyye* adlı eseridir. Eserin isminden de anlaşılacağı üzere yalnızca bir harf (f yerine b) değişikliği ile aynı ismi vermiştir. Her iki eser isim benzerliğinin yanında içerik yönünden de birbirlerine benzer durumdadır. Muhammed et-Trabzonî Münavî'nin eserinde yer alan 272 kudsî rivayeti farklı sıralamalarla eserinin birinci bölümünde yer vermiştir. Her iki eser kapsam bakımından da farklıdır. Muhammed et-Trabzonî'nin eseri 864 rivayet içermesi yönünden bu alandaki en hacimli eserdir.

### 1.2.2. Eserin Nüshaları ve Kütüphane Kayıtları

Eser üzerinde yapılan çalışmalar *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye*'nin pek çok nüsha ve matbu formunun kütüphane kayıtlarında mevcut olduğunu göstermektedir. Eserin müellif nüshasının 1041 arşiv numarasıyla yer aldığı beş tane tam nüshası, bir tane de 8 varaktan oluşan eksik bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde mevcuttur. Müellif nüshasında numaralar müellif tarafından sağ üst köşeye konulmuş, 64 varaktan ibaret, her sayfada 25 satır yer almaktadır. Fasil başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış olup hâşiye ve lahikası da vardır. Ayrıca eserin h.1292 yılında İstanbul'da basılmış 16 sayfadan oluşan eksik bir baskısı ve Haydarabat'ta basılmış nüshaları da vardır. Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi, Topkapı Kütüphanesi Emanet Hazinesi bölümü, Süleymaniye Kütüphanesi Fatih bölümü, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi bölümü ve Milli Kütüphane'de de kayıtlı pek çok nüshası mevcuttur.<sup>37</sup> Eserin kütüphane kayıtlarına ve mikrofilmlerine Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı'nın resmi internet sayfası<sup>38</sup> üzerinden de ulaşmak mümkündür.

35 Bağdatlı İsmail Paşa, *Îzâhu'l-Meknûn*, 1/450.

36 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin*, 3/345.

37 Benli, “Trabzonî, Mehmed”, 41/304; Ertürk, *Mehmet Medenî Et-Trabzonî Efendi'nin “el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye” Adlı Eserinin Birinci Bölümü'nün Tahkik, Tahrir ve Tercümesi*, 21-24; Şeğgale, *Muhammed el-Medenî'nin “el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ahâdisi'l-Kudsiyye” Adlı eserinin Tahkiki*, 29-31.

38 <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/252045>; <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/434591>; <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/238261>; <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/317579>; <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/146497>; <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/69314>. (Erişim tarihi: 27.07.2024)

### 1.2.3. Eserin İçeriği ve Müellifin Tasnif Metodu

Eser daha önce de zikrettiğimiz gibi kudsi hadisleri derlemek amacıyla telif edilmiş ve Süyûtî'nin *Cem'ü'l-cevâmi'i* başta olmak üzere Abdurraûf el-Münâvî'nin *Künûzü'l-haka'ik*<sup>39</sup>, Ali el-Kârî'nin *el-Ehâdîsü'l-Kudsiyyetü'l-Erba'niyye*'si ve *Mirkâtü'l-Mefâtil*'inden istifade edilmiştir. Eserde toplamda tekrarlarıyla birlikte 864 rivayet bulunmaktadır. Musannif eserini oluştururken rivayetlerin sıhhat durumlarını dikkate alarak bir sınırlandırmaya gitmeden kudsi hadis olarak tanımlanabilecek tüm rivayetleri derlemeye çalışmıştır. Bu yüzden rivayetlerin bir kısmı sahih ve hasen, bir kısmı da zayıf hatta mevzu ve kaynağı bulunamayan rivayetlerden oluşmaktadır. Yapılan çalışmalarda hadislerin sıhhat durumları ile ilgili istatistikî bazı sonuçlara da varılmıştır. Bu sonuçlara göre yaklaşık %30'u sahih, %8'i hasen, %37'si zayıf, %14'ü çok zayıf, %9'u mevzu rivayetten oluşmaktadır.<sup>40</sup>

Muhammed et-Trabzonî eserinin baş tarafında Allah'a hamd, Resûlü'ne salât ve selamdan sonra: “*Rabbinin affına muhtaç olan bu aciz kul Muhammed el-Medenî der ki: Hayru'l-beşer Hz. Peygamber'e isnad edilen kudsi hadislerden ulaştıklarımı üç başlık ve bir hatime olmak üzere eserimi oluşturдум.*” diyerek eserinin tertibi hakkında ön bilgi verir.<sup>41</sup>

Eserinin birinci bölümünde (فائل) ile başlayan rivayetlere, ikinci bölümünde (يقول) lafzı ile başlayan rivayetlere, üçüncü bölümünde de bu lafızlarla başlamayıp rivayetin metni içerisinde Allah'ın sözünün geçtiği rivayetlere yer vermiştir. Üçüncü bölüm ilk iki bölümden farklı olmak üzere alfabetik bir sıraya göre oluşturulmuş ve her rivayetin başında o hadisin başladığı harf kırmızı yazı ile belirtilmiş, böylece rivayetlerin birbirinden ayrılması ve daha kolay istifade edilmesi sağlanmıştır. Son bölümde de kudsi hadisin tarifi, Kur'an-ı Kerim'de yer alan âyet-i kerîmelerle arasındaki farklar hakkında değerlendirmeler ile eserinin ismi hakkında bilgilere yer vermiştir.<sup>42</sup>

Birinci bölümde 166 rivayet yer almakta ve herhangi bir kurallı sıralama mevcut değildir. İkinci bölümde 167'den 256. rivayete kadar toplam 90 rivayet vardır ve burada da bir sıralama söz konusu değildir. Üçüncü ve son bölümde 608 rivayet alfabetik bir sıralama ile verilmiştir. Eserde toplam 864 rivayete yer verilmiştir. Rivayetlerin sahâbî râvileri ile sıhhat durumları ve tahrîcleri hakkında da bilgilere yer verilmiştir.<sup>43</sup>

39 Muhammed et-Trabzonî'nin kudsi hadislerle ilgili bu eseri üzerinde yüksek lisans çalışması yapan Abdulhakîm Şeğgale, Münâvî'nin *Künûzü'l-haka'ik* adlı eserini *Kenzu'dekâik* olarak vermiştir. İsim benzerliğinden olsa gerek sehven yazılan *Kenzu'd-Dekâik* adlı eser Ebü'l-Berekât en-Nesefî (ö. 710/1310)'ye aittir.

40 Şeğgale, *Muhammed el-Medenî'nin "el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ahâdîsî'l-Kudsiyye" Adlı Eserinin Tahkîki*, 253.

41 Medenî Mehmed Efendi Muhammed et-Trabzonî Mehmed b. Mahmûd b. Sâlih, *el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdîsî'l-Kudsiyye* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, 673), 1. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/238261> (Erişim tarihi: 27.07.2024).

42 Muhammed et-Trabzonî, *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdîsî'l-kudsiyye* (Fatih, 673), 113b-114a; Ertürk, *Mehmet Medenî Et-Trabzonî Efendi'nin "el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdîsî'l-Kudsiyye" Adlı Eserinin Birinci Bölümü'nün Tahkik, Tahrir Ve Tercümesi*, 24; Şeğgale, *Muhammed el-Medenî'nin "el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ahâdîsî'l-Kudsiyye" Adlı Eserinin Tahkîki*, 27.

43 Şeğgale, *Muhammed el-Medenî'nin "el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ahâdîsî'l-Kudsiyye" Adlı Eserinin Tahkîki*, 27. Şeğgale eserde yer alan hadislerin sayılarını verirken üçüncü bölümdeki hadislerin sayısını yanlışlıkla olsa gerek 508 olarak vermiştir. Metnin tahkikindeki numaralandırma dikkate alındığında ilk iki bölümde 267 rivayetin yer aldığı görünüyor. Dolayısıyla doğru rakam 508 değil 608 olacaktır.

## 2. Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin Kudsî Hadis Yorumu

Yaşadığı dönem ve coğrafya itibariyle içinde bulunduğu toplumun gündemini meşgul eden, ilmî ve fikrî ortamların tartışma konuları olan meseleler, fikir ve sorunlar her âlimi olduğu gibi Muhammed et-Trabzonî'yi de etkilemiştir. Bu etki, fikrî ve ilmî anlamda dönemin sorunlarına, tartışma konularına ve toplumun ihtiyaçlarına uygun eserler kaleme almayı veya en azından eserlerinde bu konulara yer vermeyi bir prensip edinmesini sağlamıştır. Telif ettiği onlarca eserden ve kalem oynattığı yüzlerce konudan onun topluma ne kadar iç içe olduğunu, devrin konularıyla ne kadar yakından ilgilendiğini görmekteyiz. Bu cümleden olmak üzere yaşadığı dönemde Osmanlı coğrafyasında ilmî sahada kaleme alınan ve bir tasnif türü olarak yaygınlık kazanan kudsî hadis seçkisi geleneğinin bir semeresi olarak telif etmiş olduğu *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye* adlı eser onun kudsî hadis konusundaki yaklaşımını ve bu konu hakkındaki yorumunu ortaya koymasından önemlidir. Zira kendi türleri içerisinde son derece kapsamlı ve hacimli bu tür bir çalışmayı kaleme alması onun bu konuya verdiği özenin ve önemin bir göstergesidir. Kendisinden önceki dönemlerde yapılan derlemelerden istifade ederek oluşturduğu bu yeni çalışmasında istifade ettiği kaynaklardan farklı ve artı olarak seçtiği ve derlediği rivayetler onun bakış açısının, konu hakkındaki yönelimlerinin ve kudsî hadise olan yorumunun sonucudur.

Muhammed et-Trabzonî'nin telif ettiği bu eserde işlediği kudsî hadis konusunun mütekaddimûn döneminde ortaya çıkmadığı, temel hadis kaynaklarında ve usul kitaplarında yer almadığı bilinen bir husustur. Gerek mütekaddimûn ve gerekse müteahhirûn döneminde telif edilen hadis usulü eserlerinde bu tür bir tasnif ve tanımlamanın bulunmaması kudsî hadis kavramının hadis kavramlarına sonradan eklenmiş muhdes bir ıstılah olduğunu gösterir.<sup>44</sup> Bununla birlikte sonraki dönemlerde ortaya çıkmış bir tasnif türü olarak yaygınlık kazanmış ve pek çok âlim bu konuda eserler kaleme almıştır. Biz Muhammed et-Trabzonî'nin kudsî hadis yorumuna geçmeden önce konunun daha iyi anlaşılması için kudsî hadisin tanımı, ortaya çıkışı, bu konuda yapılan çalışmalar, güncel tartışma ve araştırmalardan detaya ve tartışma konularına girmeden çalışmamızın sınırlıkları içerisinde kısaca bahsetmek istiyoruz.

Hız Peygamber'den itibaren gerek sahâbe ve gerekse sahâbeden sonra gelen nesiller O'nun sünnetini, sîretini ve üsve-i hasene olan güzel ahlakını büyük bir titizlik ve özenle öğrenmeye, öğretmeye, anlamaya ve bir sonraki nesle aktarmaya azami gayret göstermişlerdir. Sünneti ve sünnetin sonraki nesillere aktarım aracı olan hadisi en duru ve en sahih bir şekilde korumak ve rivayet etmek için büyük çaba ve gayret göstermişlerdir. Bu gayret ve çabaların sonucu olarak da günümüze ulaşmış hadis ve hadis usulü ile alakalı kütüphaneler dolusu eserler ve muazzam bir ilmî birikim bırakmışlardır. Bu eserlerde Hz. Peygamber'in sözleri, fiilleri başta olmak üzere sahâbesinin, tabîînin ve sonraki nesillerin sözlerinin de kayıt altına alındığını ve bizlere ulaştırıldığını görmekteyiz. Bu mirasın aktarılması yanında hadis ıstılahları, hadis rivayet yöntemleri, hadis edebiyatı ve hadis anlama ve yorumlama yöntemiyle ilgili olarak da pek çok eser meydana getirilmiş, hadisle ilgili kavramlar, ıstılahlar, terimler bu eserlerde tartışılmış, yorumlanmış ve değerlendirilmiştir. Kudsî hadis kavramı da bunlardan biridir.

---

44 İsa Akalın, "Vahiy Çeşitleri Tartışmalarında Kudsî Hadis Meselesi", *İlahiyat Akademi* 10 (Aralık 2019), 26.

## 2.1. Kudsî Hadis Tanımı

Kudsî kelimesi sözlükte “tenzih etmek, mukaddes kılmak, temiz olmak” anlamlarında kullanılan ve kuds kökünden türetilmiş ism-i mensub bir kelimedir. Her türlü noksan sıfatlardan uzak yüce bir varlığa ait olan şey demektir.<sup>45</sup> Kudsî hadis ise; Hz. Peygamber'in, Rabbine zıfa veya rabbinden rivayet ettiği hadislerdir. İlahî veya rabbanî hadis de denilmiştir.<sup>46</sup> Manası Allah'a ait olduğu için kutsallık boyutu vurgulanmış, Peygamber telaffuz ettiği için de hadis denmiştir. Zira Allah'a zıfa edilmek, Hz. Peygamber'in diğer hadislerinde olmayan bir özelliktir.<sup>47</sup>

Kudsî hadis tabiri terim olarak hicrî 6. (milâdî 12.) asırdan itibaren bu alanda yazılmaya başlanan derleme eserlerden sonra ortaya çıkmıştır.<sup>48</sup> Kudsî hadisi, bir hadis terimi olarak ilk tarif eden âlim Şerafeddin et-Tîbî (ö. 743/1342) olmuştur.<sup>49</sup> Daha sonra Seyyid Şerif el-Cürçânî (ö. 816/1413)<sup>50</sup>, İbn Hacer el-Heytemî<sup>51</sup>, Ali el-Kârî<sup>52</sup>, Ebu'l-Bekâ el-Ukberî (ö. 1094/1683) ve Zafer Ahmed et-Tehânevî (ö. 1158/1745)<sup>53</sup> eserlerinde kudsî hadisi tarif etmişler ve üzerinde konuşmuşlardır.<sup>54</sup> Günümüzde İslâm dünyasında, ülkemizde ve Batı'da yapılan çağdaş çalışmalarda kudsî hadise atıfta bulunan en erken tarihli çalışma ise Cemâleddin el-Kâsımî'nin (ö. 1914) *Kavâ'idü't-tahdîs min fûnûni mustalahi'l-hadis*<sup>55</sup> adlı eseridir.<sup>56</sup>

Muhammed et-Trabzonî, eserinin son kısmında yer alan hâtıme bölümünde kudsî hadisin sözlük anlamını verdikten sonra Cürçânî'nin *et-Ta'rîfât* adlı eserinde yaptığı tanımlamayı yapar.<sup>57</sup> Cürçânî'nin kudsî hadis tanımı şöyledir:

“Kudsî hadis, mânâsı bakımından Yüce Allah'a, lafız bakımından da Resûlullah (s.a.v)'a aittir. O, Nebî'sine ilham veya rüya vasıtasıyla haber verdiği ve Nebî'nin de bu mânâyı

45 İbn Manzûr Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrer el-Ensârî, *Lisânü'l-'Arab*, “kds” mad. (Beyrut: Dâru Sâdir. ts.) 6/168; Hüseyin b. Muhammed b. Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi garibi'l-Kur'ân*, “kds” mad. nşr. M. Seyyid Kîlânî, (Kahire: 1381/1961); Hayati Yılmaz, “Kudsî Hadis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/318.

46 Talat Koçyiğit, *Hadis İstılahları* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1985), 123.

47 Enbiya Yıldırım, “Kudsî Hadisler Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 13/2 (2009), 40.

48 Yılmaz, “Kudsî Hadis”, 26/318; İsa Akalın, “Kudsî Hadis Mefhûmunun Serencâmı”, *Hadis Tetkikleri Dergisi* 15/1 (2017), 8.

49 Ebû Muhammed Şerefüddîn Hüseyin b. Abdillâh b. Muhammed et-Tîbî, *el-Kâşif 'an Hakâ'iki's-Sünen*, thk. Abdülhamid Hendavî (Riyad: Mektebetu Nizâr Mustafâ el-Bâz, 1997), 2/470.

50 Ebü'l-Hasen 'Alî b. Muhammer b. 'Alî es-Seyyid eş-Şerîf Cürçânî, *Kitâbu't-Ta'rîfât*, thk. Heyet (Beyrut: y.y., 1403/1983), 8.

51 Ahmed b. Muhammed b. Ali İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fethu'l-Mubîn bi Şerhi'l-Erbaîn*, (Cidde: Daru'l-Minhac, 1428/2008), 436.

52 Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, *el-Ehadisu'l-Kudsiyyeti'l-Erbeiniyye*, (Cidde: Mektebetu's-Sehabe), 10.

53 Muhammed b. A'la b. Ali el-Farukî el-Hanefî et-Tehânevî, *Keşşâfu İstılahâtü'l-Fünûn ve'l-Ulûm*. Thk. Ali Dehri. (Beyrut: Mektebetü'l-Lübnan, 1996), 1/639.

54 Yılmaz, “Kudsî Hadis”, 26/308; Hayati Yılmaz, “Hadis ilminde Kudsî Hadisler ve Bu Konuda Yapılan Çalışmalar”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Dergisi* 1 (1996), 169; Akalın, “Kudsî Hadis Mefhûmunun Serencâmı”, 8.

55 Muhammed Cemâleddin b. Muhammed el-Kasımî, *Kavâ'idü't-tahdîs min fûnûni mustalahi'l-hadis*, thk. Behçet Baytar, M. Reşid Rızâ, (Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1414/1993), 64-66.

56 Recep Gürkan Göktaş, “Çağdaş Hadis Usulü Kitaplarında Kudsî Hadise Yer Aramak: Muntehasına Göre Hadislerin Taksimi Üzerine Bir Not”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/2 (2018), 140.

57 Muhammed et-Trabzonî, *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye* (Fatih, 673), 113b.

kendi lafızlarıyla bildirdiğidir. Fakat Kur'an ondan daha üstündür. Çünkü Kur'an'ın lafzı da aynı şekilde münezzel (indirilmiş)dir.”<sup>58</sup>

el-Münâvî'nin *et-Tevkîf 'alâ mühimmâti't-te'ârîf* adlı eserinde kudsî hadise yaptığı tanım da Cürçânî'nin tarifıyla aynı içeriktedir.<sup>59</sup> Kudsî hadisle ilgili olarak yapılan tanımlamalardan her biri bir diğerinden küçük farklarla ayrılmış olmakla birlikte genel bir tarif halinde ifade edilecek olursa şu şekilde tanımlamak mümkündür: “Allah tarafından vahiy, ilham, rüya gibi değişik bilgi yollarıyla anılamı Hz. Peygamber'e bildirilen, peygamber tarafından da kendi üslubu ile Allah'a isnat edilerek rivayet edilen, Kur'an-ı Kerîm'le herhangi bir ilişkisi bulunmadığı gibi i'caz yönü de olmayan hadistir.”<sup>60</sup>

Günümüzde kaleme alınan hadis usulü eserlerinde de hadisin tarifi ve tasnifi yapılırken, kaynağı bakımından, senedinin müntehası bakımından veya sözün isnad edildiği yer bakımından hadisin çeşitleri<sup>61</sup> arasında yer verilen kudsî hadis tarifi de yukarıda yapılan özet tanıma yakındır. Söz konusu tanımlardan bazıları şöyledir:

Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*'nde kudsi hadisi “Kudsî Hadis, Yüce Allah'a Kur'an-ı Kerîm dışında nisbet edilen söz ve iş; Mânâsı Yüce Allah'a, lafzı Hz. Peygamber'e (s.a.v) ait olduğu söylenen söz.”<sup>62</sup> şeklinde tanımlarken İsmail Lütfü Çakan *Hadis Usûlü* adlı eserinde “Âyet olmamak kaydıyla, Hz. Peygamber'in “Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur” diyerek, Allah Teâlâ'ya nisbet ve izafe ettiği hadistir. Bu tür hadislere ilâhî veya Rabbânî hadisler denir.”<sup>63</sup> şeklinde tanımlamaktadır. Yapılan tanımlamalardan bazılarında da kudsî hadisin neliğine ve kaynağına işaret eden ifadeler yer verilmiştir. Bunlardan biri şöyledir: “Kur'an'ı Kerîm dışında Hz. Peygamber (s.a.v)'e vahyedilmiş (gayri metluv) vahiy çeşididir. Buna engel olacak bir durum da bulunmamaktadır. Kudsî hadislerin tamamı kavldir.”<sup>64</sup>

## 2.2. Kudsî Hadisin Kaynağı

Muhammed et-Trabzonî kudsî hadisin tanımını verdikten sonra Ali el-Kârî'den alıntı yaparak kudsî hadisin geliş şekli ve Kur'an'da yer alan âyetlerden farkları hakkında bilgi verir. Hz. Peygamber'in bazen Cebrâil vasıtasıyla, bazen kalbine ilham bazen rüya yoluyla Yüce Allah'tan aldıklarını kendi lafızlarıyla ifade ettiği sözlere kudsî hadis denir, diyerek kudsî hadislerin de bir çeşit vahiy yoluyla alındığını ve Kur'an vahyinin dışında da Hz. Peygamber'in vahiy aldığı zımnen kabul ettiğini göstermektedir.<sup>65</sup>

Muhammed et-Trabzonî eserinin hâtıme kısmında Kirmânî'nin (ö. 786/1384) *el-Kevâ-kibü'd-derârî fi şerhi Sahîhi'l-Buhârî* adlı şerhinden yaptığı kısa alıntıda da yine hadisin vahiy kaynaklı olduğuna ve kudsî hadisin yanında diğer nebevî hadislerin de vahiy menşeli oldu-

58 Cürçânî, *Kitâbu't-Ta'rifât*, 8.

59 Zeynuddîn Muhammed 'Abdirraûf b. Tâcu'l-Ârifin el-Haddâdî el-Munâvî, *et-Tevkîf 'Alâ Muhimmâti't-Te'ârîf* (Kahire: y.y., 1410/1990), 137.

60 Yılmaz, “Kudsî Hadis”, 26/318.

61 Göktaş, “Çağdaş Hadis Usulü Kitaplarında Kudsî Hadise Yer Aramak”, 146-153.

62 Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013), 152.

63 İsmail Lütfü Çakan, *Hadis Usûlü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013), 98.

64 Thamer Hatemleh - Veysel Özdemir, *Uygulamalı Hadis Usûlü* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2019), 111.

65 Muhammed et-Trabzonî, *el-Ithâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye* (Fatih, 673), 114b.



ğunu dolaylı olarak ortaya kor.<sup>66</sup> Kirmânî eserinde hadisin kaynağı hakkında şunları söyler:

“Eğer ‘Bu, Allah’ın kavli ve kelâmî’dir, peki öyleyse bununla Kur’an arasındaki fark nedir?’ dersin, derim ki: Kur’an, lâfzî mu’ciz ve Cibrîl vasıtasıyla münezzel olandır. Bu ise mu’ciz olmayıp, vasıtasız (inzâl olan)dır. Bunun benzeri kudsî, ilâhî ve rabbânî olarak isimlendirilir. Eğer ‘O (s.a.v) “hevâdan konuşmamış” biri olduğundan hadislerin tümü böyle (Rabb’inden rivâyet edilmiş) değil midir?’ dersin, derim ki: Fark, kudsî’nin kudsî olmayanların hilafına, Allah’a izafe edilmesi ve O’ndan mervî olmasıdır. Kudsî (hadisler, kudsî olmayanlarından), Allah Teâlâ’nın zâtının tenzihiyle, Hazret’e -teâlâ ve tekaddes-nispet edilen celâl ve cemâl sıfatlarıyla ilgili olma (özellikleri) ile fark edilir.”<sup>67</sup>

Muhammed et-Trabzonî’nin atıf yaptığı bu ifadelerden anlıyoruz ki kendisi sünnetin ve hadisin vahiy kaynaklı olduğuna, Hz. Peygamber’in Allah’ın koruması ve denetimi altında bulunduğu dolayısıyla hadislerin/sünnetin hikmetten arı olmadığına kanaat getirmektedir. Yüce Allah’ın Hz. Peygamber’e olan hitabının ve iletişimin yalnızca Cebraîl vasıtasıyla değil, bunun dışında ilham ve rüya yoluyla da olabileceğidir. Bu nedenle vahiy meleğiyle gönderilenlerin münezzel olduğu ve tebliğ matuf âyetler olup Kur’an’ı Kerîm’de yer alan âyetler olduğunu kabul eder. Bunun dışında Rabbine izafe ederek rivayet ettiklerinin ise kudsî hadis kapsamına girdiği, bunların anlamlarının ilahî lafızlarının ise beşerî olduğu ve birbirlerinden farklı olduklarını ifade eder.

Hadislerin kaynağının vahiy olup olmaması, kudsî hadislerin diğer merfû hadislerden farklarının neler olduğu, Hz. Peygamber’in Kur’an’ın dışında başka vahiy alıp almadığı ve buna bağlı olarak rivayetlerde bulunan gayb ile ilgili haberlerin kaynağının neliği üzerinde İslâm âlimleri arasında farklı tartışma ve değerlendirmeler yapılmış halen de yapılmaktadır. Biz burada bu tartışmalara girmeden Muhammed et-Trabzonî’nin bu konudaki görüşünü özetlemekle yetiniyoruz. Kudsî hadis başta olmak üzere hadisin ve sünnetin vahiyyle olan ilişkisi ve sünnetin kaynağı konusunda bilgi edinmek için yapılan çalışmalardan istifade edilebilir.<sup>68</sup>

66 Muhammed et-Trabzonî, *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ahâdisi'l-kudsiyye* (Fatih, 673), 114b.

67 Muhammed b. Yûsuf b. ‘Alî b. Sa’îd Şemsuddîn el-Kirmânî, *el-Kevâkibu'd-Derârî fi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, thk. ‘Alî b. Dahîlullâh b. ‘Uceyyân el-‘Avfî (Beyrut: y.y., ts.), 9/79; Akalın, “Kudsî Hadis Mefhûmunun Serencâmı”, 35.

68 Bu konuda istifade edilebilecek bazı çalışmalar şunlardır: M. Said Hatiboğlu, *Hz. Peygamber ve Kur’an Dışı Vahiy* (Ankara: Otto Yayınları, 2012); M. Hayri Kırbaçoğlu, *İslam Düşüncesinde Sünnet* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000); Hüseyin Çelik, *Kur’an ve Sünnet İlişkisi* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2021); Mustafa Genç, *Sünnet-Vahiy İlişkisi*, (İstanbul: Beka Yayıncılık, 2015); Selahaddin Polat, “Gayb Meselesi ve İmam Matûridî”, (*Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*) 3 (1989); Bünyamin Erul, “Hz. Peygamber’e Kur’an Dışında Vahiy Geldiğini İfade Eden Rivayetlerin Tahlil ve Tendiki”, (*İslâmîyât Dergisi*), 1/1 (1998); İlyas Canikli, “Kur’an’a Göre Hz. Peygamber’in Bilgisinin Sınırları”, (*Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*) 4/1 (2020); Hasan Maçın, “Kur’an Dışı Vahyin İmkân ve Vukuuna Farlı Bir Bakış”, (*MECMUA Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*), 6/12 (2021); İsa Akalın’ın “Kudsî Hadis Mefhûmunun Serencâmı”, *Hadis Tetkikleri Dergisi* 15/1 (2017) ve “Vahiy Çeşitleri Tartışmalarında Kudsî Hadis Meselesi”, *İlahiyat Akademi* 10 (Aralık 2019); Recep Ertuğay, “İmam Hatip Liseleri Hadis Ders Kitabının Hadis İlmî Açısından Değerlendirilmesi” (*Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*), 4/8 (2017), 155-191; a. mlf. “Anadolu İmam Hatip Liseleri Hadis Ders Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme”, (*Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*) 9/18 (2020), 199-220.

### 2.3. Kudsî Hadis ile Merfû Hadisler ve Kur'an Arasındaki Farklar

Muhammed et-Trabzonî eserinin sonunda kudsî hadis ile ilgili olarak verdiği bilgilerde kudsî hadis ile diğer nebevî hadislerin birbirlerinden mahiyet yönünden farklı olmadıklarını ancak izâfe edildikleri kaynak bakımından birbirlerinden ayrıldıklarını söyler. Kudsî hadis ile Kur'an âyetlerinin ise mahiyet ve içerik bakımından ve hem de inzâl bakımından birbirlerinden farklı olduklarını kaydeder. Muhammed et-Trabzonî'nin Cürçânî<sup>69</sup>, Kirmânî<sup>70</sup> ve et-Tîbî'den<sup>71</sup> nakille zikrettiği farkları şöylece sıralamak mümkündür:

1. Kur'an'ın tamamı Cibrîl-i Emîn tarafından vahyedilmiştir. Kudsî hadis böyle değildir.
2. Kur'an-ı Kerîm'in lafzı da münezzeldir ve Levh-i Mahfûzda olduğu gibi kayıt altına alınmıştır. Kudsî hadisin lafzı Hz. Peygamber'in tasarrufunda olup manası vahiy mahsulüdür.
3. Kur'an mütevâtir olarak aktarılmıştır, kudsî hadis böyle değildir.
4. Kur'an âyetleri ile ibadet edilir, namazda okunur, kudsî hadis ile ibadet edilmez.
5. Kur'an âyetlerine cünûp ve abdestsiz dokunulmaz, kudsî hadisler böyle değildir.
6. Kur'an âyetleri mu'cizdir. İnkâr edenler küfre düşer. Kudsî hadisler mu'ciz değil ve inkâr edenler de küfre düşmez.
7. Kudsî hadisler Allah'a izafe edilir ve özel rivayet sîgalarıyla rivayet edilir, diğer merfû hadisler böyle değildir.
8. Kudsî hadisler Allah'ı tenzih eden, onun sıfatları ve yüceliğini, cemâl ve celâletini aktaran haberlerdir. Konuları sınırlıdır. Diğer hadisler böyle değildir.<sup>72</sup>

### Sonuç

Alemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber'in insanlığın kurtuluşu için getirdiği İslâm dininin ikinci kaynağını oluşturan hadis ve sünnet, Müslümanlar için her dönem önemli bir konumda yer almıştır. Sahâbe döneminden itibaren her çağda bir sonraki nesillere aktarılması için büyük özen ve gayret gösterilmiştir. Hicrî 3. asır başta olmak üzere her asırda hadisin derlenmesi, toplanması ve tasnif edilmesi yönünde pek çok eser verilmiştir. Bu derleme ve tasnif çalışması Osmanlı devleti zamanında da devam etmiş ve sayısız eserler kaleme alınmıştır. Değerlendirmesini yaptığımız Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye* adlı eseri de bu çalışmalardan sadece bir tanesidir.

Eserin pek çok el yazma nüshasının kütüphane kayıtlarında mevcut olduğu, eser hakkında pek çok akademik çalışmanın kaleme alındığı ancak bunların gerek eserin ve gerekse müellifi olan Muhammed et-Trabzonî'nin tam olarak anlaşılması ve görüşlerinden yeteri kadar istifade edilmesi için yeterli olmadığı görülmüştür. Her bir eseri üzerinde yapılacak detaylı çalışmalarla görüş ve düşüncelerinin daha iyi anlaşılacağı aşikardır.

69 Cürçânî, *Kitâbu't-Ta'rifât*, 8.

70 Şemsüddin el-Kirmânî, *el-Kevâkibu'd-Derâri fi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, 9/79.

71 et-Tîbî, *el-Kâşif'an Hakâiki's-Sünen*, 2/470.

72 Muhammed et-Trabzonî, *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye* (Fatih, 673), 114b.

Muhammed et-Trabzonî'nin *el-İthâfâtü's-seniyye fi'l-ehâdisi'l-kudsiyye* adlı eseri içerik bakımından kendi alanında en kapsamlı ve hacimli eser olması yönüyle önemli bir çalışma olduğu görülmüştür. Aynı şekilde istifade ettiği kaynaklara referanslar vermesi, hadislerin sıhhat durumları hakkında değerlendirmeler yapması önceki literatür hakkında bilgi edinmemize ve önceki âlimlerin konu ile ilgili görüşleri hakkında değerlendirme yapabilmemize katkı sunmuştur.

Eser, başta Süyûtî olmak üzere, el-Münâvî, Ali el-Kârî gibi pek çok âlimden alıntılar yaparak kudsî hadisleri derlemek amacıyla yapılan çalışmalar içerisinde en geniş içerikli olanlardan birisi olmuştur. Eser hadislerin üç ana başlık altında tasnif edilmesinden sonra bir hatime bölümüyle tamamlamıştır. Eserin birinci bölümünde (ج۱) ile başlayan 166 rivayet yer almaktadır. Doksan rivayetin yer aldığı ikinci bölüm (فقود) ile başlayan hadislerden oluşmaktadır. Allah'ın sözlerini içeren rivayetlerin yer aldığı ve ilk iki bölümden farklı şekilde alfabetik olarak düzenlenen üçüncü bölüm 608 hadisten oluşmaktadır.

Gerek müellifin verdiği tanımdan gerekse eserde yer alan rivayetlerin içeriklerinden Muhammed et-Trabzonî'nin kudsî hadis tanımı ve yorumu kendilerinden istifade ettiği Süyûtî, Münâvî ve et-Tîbî'den farklı değildir. O, kudsî hadisi Hz. Peygamber'in Yüce Allah'a isnad ederek rivayet ettiği sözler olarak tanımlamıştır. Hz. Peygamber'in Yüce Allah'tan Cebrâil vasıtasıyla vahiy aldığı gibi bunun dışında da ilham, rüya veya daha farklı yollardan da bilgi aldığı ve Rabbi ile iletişim içinde olduğunu kabul ettiğini göstermiştir.

Muhammed et-Trabzonî eserini oluştururken derlediği hadislerin sıhhat durumlarını fazlaca dikkate almamıştır. Eserine sahih, hasen, zayıf hatta kaynağı bilinmeyen rivayetlere de yer vermiştir. Eserinin son bölümünü oluşturan hatime kısmında kudsî hadis ile Kur'an ayetleri arasındaki farkları zikretmesi Muhammed et-Trabzonî'nin kudsî hadis ile Kur'an vahyinin mahiyet yönünden birbirinden farklı olduğu düşüncesine sahip olduğunun göstergesidir. Her ne kadar kudsî hadis Allah tarafından Hz. Peygamber'e bir şekilde bildirilmiş olsa da Cebrâil vasıtasıyla gönderilen vahy-i metlûv ile aynı seviyede değildir.

Eserin gerek içerik ve gerekse şekil yönünden kendisinden önce kaleme alınmış olan eserlere benzerliği -özellikle Münâvî'nin eserine- dikkate alındığında özgün olmayıp derleme bir çalışma olduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Muhammed et-Trabzonî'nin kudsî haber konusunda yeni bir iddia, bir görüş veya yeni bir çözüm önerisi sunmadığı, önceki âlimlerin hâkim görüşünü seslendirdiği görülmektedir.

Son söz olarak Muhammed et-Trabzonî eserleri ve görüşleri ile araştırma ve incelemeye değer bir âlimdir ve daha pek çok çalışmayı hak ettiğine olan inancımızı ifade etmek isteriz.

## Kaynakça | References

Akalın, İsa. "Kudsî Hadîs Mefhûmunun Serencâmı". *Hadis Tetkikleri Dergisi* 15/1 (2017), 7-74.

Akalın, İsa. "Vahiy Çeşitleri Tartışmalarında Kudsî Hadis Meselesi". *İlahiyat Akademi* 10 (Aralık 2019), 25-64.

Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî. *el-Ehadisu'l-Kudsiyyeti'l-Erbeiniyye*. Cidde: Mektebetu's-Sehabe.

Aydın, Emin. *Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin (v.1200/1786) "ed-Dürrü's-Semîne" Adli Eserinin Tahkik ve Tahlili*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Aydın, Abdullah. *Hadis İstihlâkı Sözlüğü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 7. Basım, 2013.

Aysan, Mehmet Ali. *Mehmed et-Trabzonî'nin er-Risâle fi Fenni Usûli'l-Hadis: Hâşiye alâ Nüzhetî'n-Nazar fi Tavdîhi Nuhbeti'l-Fiker Adli Eseri ve Hadis Usûlüne Katkısı*. Bayburt: Bayburt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Bağdatlı İsmail Paşa, Muhammed Emin b. Mir Selim el-Bâbânî. *Hediyetü'l-ârifîn, es-mâ'ül-mü'ellifîn ve âsarü'l-musannifîn*. 2 Cilt. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1. Basım, 1951.

Bağdatlı İsmail Paşa, Muhammed Emin b. Mir Selim el-Bâbânî. *Îzâzu'l-Meknûn fi'z-Zeyli 'alâ Keşfi'z-Zunûn an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn*. 2 Cilt. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1945.

Benli, Ali. "Trabzonî, Mehmed". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/304-305. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Bursalı, Mehmet Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul: Meral Yayınevi, ts.

Bursalı, Mehmet Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. 2 Cilt. İstanbul: Meral Yayınevi, ty.

Cürcânî, Ebü'l-Hasen 'Alî b. Muḥammed b. 'Alî es-Seyyid eş-Şerîf. *Kitâbu't-Ta'rifât*. thk. Heyet. Beyrut: y.y., 1403/1983.

Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Usûlü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 32. Basım, 2013.

Çayır, Sümeyye. *Mehmed el-Medenî et-Trabzonî'nin el-Câmiu'l-A'zam fi Esmâi Nebiyyine'l-Mu'azzam Adli Eserinin İnceleme ve Tahkiki*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Demirci, Selim. "Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hadisle İlgili Eserleri". *Trabzonlu Müellifler ve Eserleri (Osmanlı Dönemi)*. ed. Süleyman Gür - A. Cevdet Karaca., 445-463. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Baskı, 2023.

Ertürk, Zekeriya. *Mehmet Medenî Et-Trabzonî Efendi'nin "el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye" Adli Eserinin Birinci Bölümü'nün Tahkik, Tahric Ve Tercümesi*. Bayburt: Bayburt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Göktaş, Recep Gürkan. “Çağdaş Hadis Usulü Kitaplarında Kudsî Hadise Yer Aramak: Muntehasına Göre Hadislerin Taksimi Üzerine Bir Not”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/2 (2018), 139-160.

Hatemleh, Thamer - Özdemir, Veysel. *Uygulamalı Hadis Usûlü*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 3. Basım, 2019.

İbn Hacer el-Heytemî, Ahmed b. Muhammed b. Ali, *el-Fethu'l-Mubîn bi Şerhi'l-Erbâin*, Cidde: Daru'l-Minhac, 1428/2008.

İbn Mâce, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni. *Sünenü İbn Mâce*. thk. Şu'ayb el-'Arna'ût. 5 Cilt. b.y.: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyeye, 2009.

İbn Manzûr Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem el-Ensârî, *Lisânü'l-'Arab*, Beyrut: Dâru Sâdır. ts., 15 cilt.

İsfahânî, Hüseyin b. Muhammed b. Râgıb el-, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*, nşr. M. Seyyid Kîlânî. Kahire: y.y., 1381/1961.

Kasımî, Muhammed Cemâluddîn b. Muhammed. *Kavâidü't-tahdîs min fünûni mustalahi'l-hadis*. thk. Behçet Baytar, M. Reşîd Rızâ. Beyrut: Dârü'n-Nefâis, 1414/1993.

Kehhâle, Ömer Rıza. *Mu'cemu'l-müellifîn*. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 2002.

Koçyiğit, Talat. *Hadis İstilahları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2. Basım, 1985.

Muhammed et-Trabzonî, Medenî Mehmed Efendi, Mehmed b. Mahmûd b. Sâlih. *el-İthâfâtü's-seniyye fî'l-ehâdisi'l-kudsiyye*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, 673, 114 yk. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/238261>

Munâvî, Zeynuddîn Muhammed 'Abdirraûf b. Tâcu'l-'Ârifîn el-Haddâdî. *et-Tevkîf 'Alâ Muhimmâti't-Te'ârîf*. Kahire: y.y., 1410/1990.

Saylan, Şenol. “Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin Hayatı ve Eserleri”. *Trabzonlu Müellifler ve Eserleri (Osmanlı Dönemi)*. ed. Süleyman Gür - A. Cevdet Karaca. 423-438. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Baskı., 2023.

Şeğğale, Abdulkâdir Abdulhakîm. *Muhammed el-Medenî'nin “el-İthâfâtü's-Seniyye fî'l-Ahâdisi'l-Kudsiyye” Adlı Eserinin Tahkîkî*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Şemsuddîn el-Kirmânî, Muhammed b. Yûsuf b. 'Alî b. Sa'îd. *el-Kevâkibu'd-Derârî fî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. thk. 'Alî b. Dahîlullâh b. 'Uceyyân el-'Avfî. 25 Cilt. Beyrut: y.y., 2. Basım, ts.

Tehânevî, Muhammed b. A'la b. Ali el Farukî el-Hanefî et-Tehânevî, *Keşşâfu İslâhâti'l-Fünûn ve'l-Ulûm*. thk. Ali Dehrûc. Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1996.

Tîbî, Ebû Muhammed Şerefüddîn Hüseyin b. Abdillâh b. Muhammed et-. *el-Kâşif 'an Hakâ'iki's-Sünen*. thk. Abdülhamid Hendavî. 13 Cilt. Riyad: Mektebetu Nizâr Mutaafâ el-Bâz, 1. Basım, 1997.

Tirmizî, Ebû 'İsâ Muhammed b. 'İsâ et-. *es-Sünen*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 6 Cilt. Bey-

rut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1998.

Yıldırım, Enbiya. “Kudsî Hadisler Üzerine Genel Bir Değerlendirme”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 13/2 (2009), 39-47.

Yılmaz, Hayati. “Hadis İlminde Kudsî Hadisler ve Bu Konuda Yapılan Çalışmalar”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Dergisi* 1 (1996), 164-197.

Yılmaz, Hayati. “Kudsî Hadis”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/318-320. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ez-. *el-A'lâm kamûsu terâcimi li-eşheri'rricâl ve'n-nisâ*. 8 Cilt. Beyrût: Dâru'l-İlim li'l-Melâyîn, 15. Basım, 2002.